

Araştırma Makalesi / Research Article

**OPTİNA PUSTIN VE F. M. DOSTOYEVSKİY
“KARAMAZOV KARDEŞLER ÖRNEĞİ”***

Pelin ESEN**

Öz: Optina Pustın Manastırı, 14. yüzyılda Opta isminde, tövbe edip keşiş olduktan sonra Makariy adını almış bir haydut tarafından kurulmuştur. 19. yüzyılda, yetiştirdiği staretsler sayesinde önemi ve ünü artan manastır, Rusya'daki en büyük dini merkezlerden biri olur. Özellikle manastırın en önemli ve saygı gören ismi Starets Amvrosiy Optinskiy'in Tanrı'ya adanmışlığı, tavsiyeleri ve mütevazı tavırları, Rusya'nın ileri gelen isimlerinin manastırı ziyaret etmelerini sağlar. Rus yazarlar N. V. Gogol, L. N. Tolstoy, F. M. Dostoyevskiy bu isimler arasındadır. Optina Pustın, özellikle 1878 yılında oğlunu kaybeden Dostoyevskiy için ayrı bir yere sahiptir. Dostoyevskiy, oğlunun vefatının ardından hissettiği acıyı dindirmek amacıyla manastırı ziyaret eder. Manastırda Starets Amvrosiy'le görüşür. Staretsin kendisini teselli edişinden ve halktan gördüğü sevgiden çok etkilenen Dostoyevskiy, en büyük ve önemli eserlerinden biri olan “Karamazov Kardeşler”de hem Starets Amvrosiy'i hem de manastırı betimler. Bunun yanı sıra, oğlunun ölümüyle tecrübe etmek zorunda kaldığı tarifsiz acıyı da aynı talihsizliği yaşamış bir annenin ağzından okuyucusuna aktarır.

Anahtar Kelimeler: Optina Pustın Manastırı, Starets Amvrosiy, F. M. Dostoyevskiy, “Karamazov Kardeşler”.

**OPTINA PUSTYN AND F. M. DOSTOYEVSKY
THE EXAMPLE OF THE BROTHERS KARAMAZOV**

Abstract: Optina Pustyn Monastery was founded in the 14th century by a bandit named Opta, who repented and became a monk and took the name Makariy. In the 19th century, the monastery,

* Bu makale, 17.11.2023-19.11.2023 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen “100. YILDA ULUSLARARASI TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ”nde sunulan ve özet bildiri şeklinde yayımlanan metnin genişletilmiş halidir.

**Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, pepin.esen@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5088-4738.

whose importance and fame increased thanks to the starets it educated, became one of the biggest religious centers in Russia. Especially the devotion to God, advice and humble attitude of Starets Ambrose, the most important and respected name of the monastery, cause Russia's leading figures to visit the monastery. Among these names are famous Russian writers N. V. Gogol, L. N. Tolstoy, F. M. Dostoyevsky. Optina Pustyn has a special place especially for Dostoyevsky, who lost his three-year-old son in 1878. Dostoyevsky visits the monastery to relieve the pain he feels after his son's death. The author stays in the monastery for two days and meets with Starets Ambrose three times. Dostoyevsky, who was very impressed by the Starets' consolation and the love he received from the people, describes both Starets Ambrose and the monastery in "The Brothers Karamazov", one of his greatest and most important works. In addition, he conveys to the reader the indescribable pain he had to experience with the death of his son, from the perspective of a mother who experienced the same misfortune.

Key Words: Optina Pustyn Monastery, Starets Ambrose, F. M. Dostoyevsky, “The Brothers Karamazov”.

Extended Abstract: Optina Pustyn Monastery was founded in the Kaluga Region of Russia in the fourteenth century by a bandit named Opta, who after repenting, became a monk and took the name Makariy. The monastery, which received state support until the reign of Catherine II, was deprived of this support by the order of the tsarina, and for this reason, the number of monks serving in the monastery decreased to two. However, thanks to the starets (elders) who revived the monastic life in the nineteenth century, the importance and fame of the monastery increased, and from the second half of this century, Optina Pustyn became one of the largest religious centers in all of Russia. The most important and respected name of the monastery is Starets Ambrose of Optina. Starets Ambrose is an important name for the monastery with his dedication to God, his closeness and interest to the people, who ask for his blessing. Dignified figures of Russia frequently visit the monastery to see him and receive his prayers. Names such as N. V. Gogol, L. N. Tolstoy, F. M. Dostoyevsky, who are among the cornerstones of Russian literature and the famous philosophers V. Solovyov and K. N. Leontiev, are some of these visitors. This monastery has an even special place for Dostoyevsky, who suddenly lost his three-year-old son in 1878. Dostoyevsky, one of the greatest writers of nineteenth-century Russian literature, had to struggle with great difficulties throughout his life. The author, who was tested by serious financial difficulties as well as important health problems and great spiritual pain,

usually reflects his experiences as a result of these negativities in his works. Dostoyevsky, who suffered from epilepsy, inherits this health problem to his son Aleksey and experiences the deep pain of losing him when he was only three years old. This painful experience, combined with the author's spiritual changes, causes major changes in his perspective on the phenomenon of religion, and this manifests itself in his art. When Dostoyevsky lost his son at a very young age, he decides to visit Optina Pustyn, with the insistence of his wife and the support of his close friend V. Solovyov, a famous critic of the period. In order to alleviate the deep sadness of losing his son and to receive Starets Ambrose's blessing, the author goes to the monastery, which he has been curious about and wanted to see for a long time. Here, he spends two days with the opportunity to meet three times one-on-one with starets Ambrose, who left his mark on the history of the monastery with his worldly and spiritual perspective. During the time he spent with Starets Ambrose, the author was very impressed by Ambrose's consolation and the love and respect the starets received from the people. This effect is written down verbatim in "The Brothers Karamazov", one of Dostoyevsky's greatest and most important works. Optina Pustyn is depicted as the monastery where Alyosha (Aleksey Fyodorovich Karamazov), the youngest of the "Karamazov Brothers" and notable for his religious tendencies, was educated. While talking about Optina Pustyn in the work, the author briefly mentions the general history of the eldership and states that eldership in Russia developed in the Optina Pustyn Monastery. Referring to the sanctity of eldership, the author states that starets has unlimited power in certain situations and is highly respected by the people. Dostoyevsky, who was very curious about the life of a starets, shares the information he has about eldership with his readers in detail in his work. He immortalizes Starets Ambrose, who is thought to be his prototype, with the character of Starets Zosima in "The Brothers Karamazov". The author's description of Starets Zosima as the same age as Starets Ambrose and with similar health problems forms the basis of this idea. During his meeting with Starets Ambrose, Dostoyevsky observes how much the people value starets and that the starets is sincerely interested in the problems of the people and describes this impressive situation in "The Brothers Karamazov". In the chapter of the work "Peasant Women Who Have Faith", the author conveys his own pain from the mouth of a grieving mother who experienced the same miscellaneous. Through the woman, Dostoyevsky expresses his own pain in an impressive way. In addition, it has been confirmed by the author's wife, Anna Dostoyevskaya, that in the novel, the grieving woman asks Starets Zosima to pray for blessings for her dead son and the words of

consolation that Starets Zosima says to the woman are inspired by the meeting between Starets Ambrose and Dostoyevsky and are the words said by Starets Ambrose himself to the author.

Giriş

Optina Pustın Manastırı, Rus Ortodoksları için oldukça önemli bir yere sahiptir. Pek çok sanatçı, siyasetçi ve din adamı, burayı ve burada münzevi bir yaşam süren, ruhani önder olarak kabul edilen keşişler olan staretsleri¹ görmek ve onların dualarını alabilmek için ziyarette bulunurlar. Çalışmamızda detaylarıyla değineceğimiz isim olan F. M. Dostoyevskiy de bunlardan biridir. Yazar, üç yaşındaki oğlunu kaybettikten sonra acısını dindirebilmek adına Optina Pustın'ı ve Optina Pustın'ın o dönemki en büyük staretsi, Amvrosiy'i ziyaret eder. Starets Amvrosiy'le görüşmesi, yazarın hem kişisel yaşamında hem de sanatında büyük etki bırakır ve burada edindiği izlenimler ünlü romanı “Karamazov Kardeşler”de yansımaları bulur.

“Karamazov Kardeşler” romanına baktığımızda ana karakterler olarak karşımıza üç çocuğuyla ilgilenmeyen, bencil bir baba olan Fyodor Karamazov, ruhunu şeytana satmış büyük ağabey İvan, acılarıyla olgunlaşmış küçük ağabey Dmitriy ve kendini Tanrı'ya adanmış ailenin en küçük ferdi Alyoşa çıkar. Ancak kopuk aile ilişkilerinin temel alındığı bu eser çerçevesinde birçok farklı olaya da yer verilmiştir. Çalışmamızda bu konular içerisinden romanın hacminde ve elbette şekillenişinde yadsınamayacak bir öneme sahip olan Optina Pustın Manastırından bahsedilecektir.

1. Optina Pustın ve Dostoyevskiy'in Yaşamındaki Yeri

Optina Pustın, Rusya'ya bağlı Kozelsk şehrinde bulunan Jizdra Nehri'nin kıyısında çam ormanı içinde güvenli taş duvarlarla çevrelenmiş en eski ve güzel manastırlardan biri olarak tanımlanır. Manastırın tarihine bakıldığında Antik efsaneye göre 14. yüzyılda Opta isminde, tövbe etmiş ve ardından keşiş olarak Makariy adını almış bir haydut tarafından

¹ Pyotr Pavloviç Yepifanov, Hrestomatiya po istorii SSSR s drevneyshih vremen do kontsa XVIII veka, Prosveşçeniye, Moskva, 1989, s.286.

kurulduğu ve adını da kurucusundan aldığı görülür.² Rahip ve rahibelerin aynı manastırda ikamet etmesini yasaklayan 1504 Kanunu'nun ardından bu manastır bir erkek manastırı haline gelir. Manastıra bağlı ilk taş tapınağın yapımına 1689 yılında başlanır. 1764 yılında Çariçe II. Yekaterina'nın kilise topraklarının dini öneminin azaltılmasına kısaca laikleştirilmesine yönelik çıkardığı kanunname sonucunda Optina Pustın sıradan bir şehir kilisesi haline gelir.³ Bundan kastedilen artık Optina Pustın'ın devlet desteğinden mahrum bırakılan, kendi kendini finanse eden bir kurum haline gelmesidir. II. Yekaterina'nın sözü edilen kanunnamesi sonucu herhangi bir ücret alamadıkları için manastırda görev yapan keşiş sayısı ikiye kadar düşer.⁴

Manastırın eski önemine kavuşması 1797 yılında Moskova ve Kaluga Metropoliti Platon yönetiminde başlar. 1825'te Arşimandrit Moisey Putilov, özel bir manevi vesayet hizmeti olan starestslığın yeniden canlandırıldığı manastırın baş keşişi olur.⁵ Ardından otuz yıl boyunca manastırda hizmet eden, Dostoyevskiy'in ziyareti esnasında bizzat görüştüğü Starets Amvrosiy ortaya çıkar. Optina Pustın, manastırlarını yücelten staretslerinin isimleriyle güçlenir. Optina Pustın staretsleri Rusya'nın her yerinde yaygın olarak tanınır ve 19. yüzyılın ortalarında manastır en büyük hac merkezlerinden birine dönüşür. Rusya tarihi için oldukça önemli yerlere sahip olan pek çok isim de manastırın ziyaretçileri arasında yer alırlar. Rus edebiyatının önemli eleştirmenlerinden olan Kireyevskiy kardeşler, V. Solovyov ve yine Rus edebiyatının mihenk taşlarından olan ünlü yazarlar Nikolay Vasilyeviç Gogol, Fyodor Mihayloviç Dostoyevskiy, Lev Nikolayeviç Tolstoy gibi isimler manastırı ziyaret ederler.⁶ Rus edebiyatının bu üç önemli ismi üzerinde manastırın

² Nadejda Aleksandrovna Pavloviç, Optina Pustın. Poçemu tuda yezdili velikiye?, “Prometey”, S.12, Molodaya Gvardiya, Moskva, 1980, s.84.

³ Lyudmila Saraskina, Dostoyevskiy, Molodaya Gvardiya, Moskva. 2011, s.701.

⁴ Aleksandr Nikulin, Optina Pustın, Erişim: <https://livingheritage.ru/brand/kaluzhskaya-oblast/optina-pustyn>. Erişim tarihi: 10.09.2023.

⁵ Nikulin, a.g.e.,10.09.2023.

⁶ Anna Grigoryevna Dostoyevskaya, Vospominaniya, İzdatelstvo “Pravda”, Moskva, 1987, s. 491.

etkisi büyük olur ancak bunun yanı sıra, bu yazarlar da manastırda yaşayan staretslerde olumlu izlenimler bırakırlar. Manastır 1877 yılında ziyaret eden Tolstoy’un ardından staretsler, Tolstoy’u Gogol’e benzettiklerini ancak onun Gogol’den daha alçakgönüllü biri olduğunu ifade ederler.⁷ Manastır, 1918 yılının şubat ayında kapatılır, 1919’da da müzeye dönüştürülür. 4 Aralık 1974’te devlet korumasına alınan manastır, restore edilir ve yaklaşık 70 yıl boyunca müze olarak kullanılır. 17 Kasım 1987’de ise Optina Pustın, Rus Ortodoks kilisesine dönüştürülür ve manastır yaşamı yeniden canlandırılır. Günümüzde de Optina Pustın, Rusya’nın manevi yaşamının önemli merkezlerinden biri olarak görülmektedir ve en popüler Ortodoks hac rotalarından biridir.⁸

Optina Pustın’ın Rusya adına önemli pek çok ismin ziyaret ettiği ve bu isimlerden birinin de 19. yüzyıl Rus edebiyatının önemli yazarlarından olan ve manastıra 1850 yılında gelen Gogol olduğu yukarıda belirtilmiştir. Gogol manastırı ziyaretinin ardından şunları söyler:

“Yolda Optina Pustın’a uğradım ve orayla ilgili anılarımı sonsuza dek taşıyacağım. Oranın Athos Dağı’ndan⁹ bile daha iyi olduğunu düşünüyorum. İyilik her daim orada hazırda bekliyor. Hiçbir yerde böylesi

⁷ Lada Aksüt, 19. Yüzyıl Rus Edebiyatı Altın Kalemler – Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 616.

⁸ Nikulin, a.g.e., 10.09.2023.

⁹ Türkler tarafından buraya verilen Aynaroz adı, Rumca Hagion Oros (kutsal dağ) adının değişmesinden meydana gelmiştir. Bu dağa Athos denilmektedir. Aynaroz, Batı dillerinde de Athos dağı veya Hagion Oros’un bu dillerdeki tercümesi ile ifade edilir... İlkçağ’larda Aynaroz yarımadasında bir yerleşme olup olmadığına dair kesin bilgiler yoktur. Ancak Helenistik devirde burada bazı yerleşme yerlerinin bulunduğunu gösteren küçük izler bulunmuştur. Bizans devrinde, denizden kıyılarına yaklaşılması güç olan ve bütün yamaçlarını kaplayan sık, vahşi bir tabiatın hâkim olduğu bu sert iklimli, sarp sahilli yarımadanın dik yarlarında yeşillikler arasındaki mağara ve kovuklar uzun süre yalnız dünyevî âlemden uzak yaşamak isteyen “târik-i dünyâ” (münzevi) keşişlerin barınağı olmuştur. Kolovos adında bir keşiş, kuzeydeki kanalın yakınındaki Hierissos şehri civarında ilk teşkilâtlı manastırı kurmuş ve kısa sürede bu dinî tesis, yarımadanın tepelerinde dağınık halde bulunan kişilerle kuzeydeki kıta toprağındaki küçük topluluklar halinde yaşayan ve tarımla uğraşan keşişleri birleştirmiştir. IX. yüzyıl sonlarında ise bütün Ortodoks âleminde Aynaroz’un şöhreti duyulmuş bulunuyordu. Bkz: Semavi Eyice, Aynaroz, İslam Ansiklopedisi, C.4, TDV Yay., İstanbul, 1991, ss. 267-269, s. 267.

keşişler görmedim. Bence her biri ilahi bir şekilde konuşuyor. Hiçbirine nasıl yaşadıklarını sormadım çünkü yüzleri her şeyi söylüyordu. En küçük mertebedekiler bile melekleri andıran tatlı şefkatleri ve muazzam sadelikteki hitabetleri ile beni etkilediler. Hatta manastırdaki işçiler, köylülerin kendisi ve civarda yaşayanlar da. Manastıra birkaç verst kala, onun çekici havasını hissediyorsunuz. Her şey daha dostça bir hale geliyor, başlar daha aşağı eğiliyor ve insana karşı daha çok sempati hissediliyor.”¹⁰

Gogol'den yaklaşık 28 yıl sonra 1878'de Optina Pustin'ı ziyaret eden Dostoyevskiy'in buraya gelmesi ise yazarın manevi yaşamına ait en önemli olaylardan biridir. Henüz üç yaşında olan ve bir gün içinde rahatsızlanarak vefat eden küçük oğlunun ölümünün ardından hissettiği üzüntü, yazarın manastırı ziyaret etmesindeki en önemi etkendir. Babası Dostoyevskiy gibi epilepsi hastası olan Alyoşa'nın öldüğü günün sabahında yüzünde anne ve babasının daha önce fark etmediği tikler, titremeler meydana gelir. Hemen doktora götürülen çocuk, doktorlar tarafından önemli bir sorun olmadığı gerekçesiyle evine gönderilir. Bunun üzerine Dostoyevskiy, dönemin ünlü doktorlarından Uspenskiy'i çağırır. O da aynı şekilde bir sorun olmadığını belirtir ve kısa süre içerisinde Alyoşa'nın rahatlayacağını söyler. Doktorun bu söylemi bilinçli olarak söylenmiştir çünkü doktor, çocuğun öleceğini tahmin etmiştir. Dostoyevskiy, oğluna epilepsi gibi zor bir hastalığı miras bıraktığı ve kendini çocuğunun ölümünden sorumlu tuttuğu için, bu ölüm onu derinden üzmüştür.¹¹

Yazarın, dönemin ünlü eleştirmenlerinden biri olan Vladimir Solovyov'la birlikte gerçekleştirdiği bu ziyarette, eşi Anna Dostoyevskaya'nın ısrarının rolü büyüktür. Anna Dostoyevskaya, 1872'de “Ecinniler” isimli eserini yazdıktan sonra dine karşı bakış açısında birtakım değişiklikler meydana gelen ve konuşmalarında çoğunlukla Hristiyanlıktan bahsetmeye başlayan eşi Fyodor Mihayloviç Dostoyevskiy'in manastıra yapacağı ziyaret

¹⁰ Saraskina, a.g.e., s.702.

¹¹ Hüseyin Kandemir, Dostoyevski-Biyografi, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014, s. 259.

sonrasında oğlunun ölümü sebebiyle çektiği acıların bir nebze de olsa yatışacağını düşünmüş ve eşinin manastıra gitmesini çok istemiştir.¹²

Her ne kadar ziyaretinin en önemli nedeni üç yaşındaki oğlunu kaybetmenin derin hüznünü dindirmek olsa da Hristiyanlığı içten benimseyen ve İncil'in buyruklarını itaatkarlıkla yerine getiren staretsleri görmek Dostoyevskiy'in hayallerinden biridir. Yazarın manastırı ziyaret zamanı da çok yerindedir çünkü “Karamazov Kardeşler” isimli romanını henüz yeni yazmaya başlamıştır. Optina Pustın da bu dönemde yeniden kilise kültürünün gayri resmi merkezi haline gelmiş ve tarihinin en zirve dönemini yaşamaktadır. Opta isimli acımasız, etrafındaki herkese korku salan bir haydutun tövbe etmiş itaatkâr bir keşişe dönüşerek kurduğu manastır, Dostoyevskiy döneminde öngörülerıyla, tavsiyeleriyle, acı çeken pek çok ruhu kurtaran ve “Hz. İsa'nın Koruyucuları” olarak adlandırılan staretslerin yaşadığı önemli bir dini merkez haline gelmiştir.¹³

Optina Pustın'ın tarihini oldukça iyi bilen Dostoyevskiy ve yol arkadaşı Solovyov, manastırda hâkim olan manevi yapıyla ilgili çok şey duyduklarından onun katı yaşam ve ibadet koşullarını hayal edebilirler. Bu sebeple ikisini de manastırdan ziyade Starets Amvrosiy'le yapacakları görüşme daha çok heyecanlandırır.¹⁴

Starets Amvrosiy o zaman 66 yaşındadır ve hastadır, bacakları çok zayıftır. Manastırda ormanın sessizliği içinde küçük bir hücrede yaşamaktadır. Buraya gelen mütevazı hacılar, staretslerin düşünceli yaşamları ve aralıksız iç duaları sayesinde yüksek ruhsal olgunluğa ulaştıklarını, bütün insanlara duyulan bir sevgiyle nimetlendirildiklerini, tavsiye, nasihat, teselli arayan herkesi yatıştırabildiklerini bilirler. Starets Amvrosiy'i sadece onun desteğini arayanlar değil, ondan nefret eden ya da dine karşı kayıtsız olanlar da ziyaret eder.¹⁵

Dostoyevskiy'in manastır ziyareti hakkında bilgiye, yazarın yaşamını anlatan tüm biyografi kitaplarında ve denemelerinde rastlanır ancak bu

¹² Sergey Vladimiroviç Belov, F. M. Dostoyevskiy – Entsiklopediya, Prosveşçeniye, Moskva, 2010, s. 429.

¹³ Saraskina, a.g.e., s.701.

¹⁴ Saraskina, a.g.e., s.703.

¹⁵ Saraskina, a.g.e., s.703.

gezinin nasıl gerçekleştiğine dair kaynak fazla değildir. Buna yönelik ilk kaynak Dostoyevskiy'in 29 Haziran 1878'de Optina Pustın'dan döner dönmez Moskova'dan karısına yazdığı mektuptur.¹⁶ Manastırda bulunuşu ile ilgili çok kısa bilgiler olan bu mektupta şunlar yazılıdır:

“Süreç şöyle işledi: "Solovyov'la 23 Haziran Cuma günü yola çıktık Moskova-Kursk demiryolu hattı üzerinde, Sergiyevostasyonuna yani Moskova'ya 300 verstlik mesafesi olan Tula'nın ötesindeki beş istasyon boyunca gitmemiz gerektiğini biliyorduk. Orada bize Optina Pustın'a kadar 35 verst daha gitmemiz gerektiğini söylediler. Sergiyevostasyonuna giderken 35 değil 60 verst gideceğimizi öğrendik (ki asıl mesele kimsenin bilmemesi, bu sebeple ne kadar yolumuzun olduğunu önceden öğrenmenin mümkün olmaması idi), sonunda Sergiyevostasyonuna vardığımızda 60 değil 120 verst gitmemiz gerektiğini, posta yolundan değil köy yolundan tek troykayla gideceğimizi ve atları beslemek amacıyla durmamız gerekeceği için yolun uzun süreceğini öğrendik. Gitmeye karar verdik ve Kozelsk'e yani Optina Pustın'a kadar tam iki gün yol gittik, köylerde geceledik ve korkunç bir at arabasında bir oraya bir buraya sallandık durduk. Optina Pustın'da kırk sekiz saat kaldık, sonra aynı atlarla geri döndük ve yine iki gün yol gittik. Gidişle beraber toplam yolculuğumuz yedi gün sürdü. Bu sebeple sana uzun uzun yazamadım. Optina Pustın'dan da yazmak pek elverişli değildi çünkü postacıyı Kozelsk'e yollamak lazımdı. Ama geldiğimde her şeyi anlatacağım.”¹⁷

Dostoyevskiy, mektubunda belirttiği üzere, Optina Pustın'da kırk sekiz saat geçirir. Manastır kayıtlarında “Gelen Ziyaretçilerin Kayıt Defteri”nde yazarın 25-26-27 Haziran tarihlerinde manastırda bulunduğu yazılıdır. En önemli bilgi olan yazarın Starets Amvrosiy'le görüşmesi ve sohbeti ise mektupta yer almaz.¹⁸

Dostoyevskiy'in manastıra geliş tarihine bakıldığında şaşırtıcı bir rastlantı dikkatleri çeker. 24 Haziran halk arasında “İvan Kupala Günü” olarak bilinen “Öncü Yahya Peygamberin Doğum Günü” şerefine düzenlenen

¹⁶ Gennadiy Belovolov, Optinskiye predaniya o Dostoyevskom - Dostoyevskiy. Materialı i issledovaniya, Vıpusk 14, Nauka, Sankt-Peterburg, 1997, s. 301.

¹⁷ Belovolov, a.g.e., s. 302.

¹⁸ Belovolov, a.g.e., s. 302.

bayram günüdür¹⁹. Optina Pustın’ın başrahibi de “İvan Kupala Günü”nde seçilir.²⁰ Dostoyevskiy’in gidişinin özellikle bu bayram gününe denk gelmesi oldukça şaşırtıcıdır çünkü yazarın oğlu Alyoşa’nın ölümünün kırkinci günü bu bayramla denk düşmüştür. Kaynaklarda Dostoyevskiy’in Optina Pustın’a oğlunun kırk duasını yaptırmak için geldiği yazılıdır.²¹

Yazarın manastıra gelişiyle ilgili ikinci kaynak, Fyodor Mihayloviç Dostoyevskiy’in sözlü olarak anlattıkları sonucu kaleme alınan eşi Anna Dostoyevskaya’ya ait “Anılar”dır. Bu anılar Dostoyevskiy’in manastır ziyaretinin hemen ardından değil aksine uzun yıllar sonra kaleme alınır, dolayısıyla aradan geçen onca süreden sonra Dostoyevskaya’nın anılarında bazı detayların silindiği açıkça görülmektedir. Anna Dostoyevskaya Starets Amvrosiy ile yazarın görüşmesinden genel izlenimleri şöyle anlatır:

“Fyodor Mihaylovic Optina Pustın’dan çok rahatlamış ve sakinleşmiş olarak dönmüştü ve bana 48 saat kaldığı manastırın geleneklerinden bahsetmişti. Manastırın o zamanki Staretsi Amvrosiy ile ilk kez halkla birlikte kalabalığın içinde, ikinci kez de baş başa olmak üzere 3 kez görüştüğünü söylemişti ki bu görüşmelerden çok derin izlenimler almıştı. Fyodor Mihayloviç ona içimizde yanan büyük üzüntüyü ve acıyı anlattığında Starets Fyodor Mihayloviç’e benim inançlı biri olup olmadığını sormuş. Fyodor Mihayloviç inançlı olduğumu söyleyince de ondan bana hayır duası edeceğine söylemesini istemiş, ki bu sözler daha sonra starets Zosima’nın romanda üzgün anneye söylediği sözler... Fyodor Mihayloviç’in anlattıklarından açıkça görünüyor ki herkesin büyük saygı duyduğu starets çok derin hisli ve alçak gönüllü biri.”²²

Yazarın ziyaretiyle ilgili üçüncü ve en kapsamlı kaynak ise yine Anna Dostoyevskaya’nın 1906 yılında Fyodor Mihayloviç Dostoyevskiy’in çalışmalarının yeniden yayınlandığında eser üzerinde kaleme aldığı notlarıdır. “Karamazov Kardeşler” isimli romanın “İmanlı Kadınlar” başlığına Anna Grigoryevna, eserde yer alan kahramanlardan biri olan ve

¹⁹ Leyla Çiğdem Dalkılıç, Rus Halk Kültüründe İvan Kupala Kutlamaları, Folklor Edebiyat Dergisi, C.1, S.81, 2015, ss.151-159, s. 152.

²⁰ Belovolov, a.g.e., s. 302.

²¹ Belovolov, a.g.e., s.302.

²² Dostoyevskaya, a.g.e., s.347.

Starets Amvrosiy’in prototipi olan Starets Zosima’nın kadınlarla olan sohbetinin temelinde Dostoyevskiy’in Starets Amvrosiy ile yaptığı gerçek görüşmenin olduğuna şahitlik eden notlar yazar:

“Bu sözleri bana 1878’de Optina Pustın’dan dönen Fyodor Mihayloviç aktardı. Orada Fyodor Mihayloviç Starets Amvrosiy ile sohbet etmiş ve ona nasıl acı çektiğimizi ve ölen oğlumuzun arkasından ne kadar zamandır ağladığımızı anlatmış. Starets Amvrosiy Alyoşa ve benim acım için dua edeceğine, ayrıca bizim ve hayatta olan çocuklarımız için de dua edeceğine söz vermiş. Fyodor Mihayloviç staretsle sohbetinden ve onun bizim için dua etme sözünden çok etkilenmişti.”²³

Starets Amvrosiy’in kendisine gelen ve acısını ifade eden Dostoyevskiy hakkındaki düşünceleri ise daha sonra açığa çıkar. Amvrosiy, yazarın mütevazı ruhunun özünü anlayarak onun hakkında “*Это каюцуйися*” yani “*O bir tövbekâr*” der.²⁴ Bu kısa cümle Starets için büyük bir övgü anlamı taşır. Staretsin yazar hakkında böyle söylediği manevi oğulları olan filozof, yazar, edebiyat eleştirmeni Konstantin Nikolayeviç Leontyev’in mektuplarında ve ruhani yazar Yevgeniy Nikolayeviç Poselyanın (Pogojev)in bir denemesinde açıkça yer alır.²⁵

2. Optina Pustın ve Karamazov Kardeşler

Dostoyevskiy, manastıra geldiğinde “Karamazov Kardeşler” romanını yeni yazmaya başlamıştır. Optina Pustın’a yaptığı ziyaretin üstünden çok geçmeden Dostoyevskiy burada edindiği izlenimleri “Karamazov Kardeşler” romanında kaleme alır ve aslında manastırın ve staretslik mertebesinin geçmişi hakkında da bilgi verir:

“...Staretsler ve Staretslik bizde, bizim Rus manastırlarında henüz çok eski değildir: Bütün Hristiyan Doğu’da özellikle Sina’da ve Aynaroz’da bin yıldan daha uzun süredir varken bizde henüz yüz yılı bile yok. Bizde Rusya’da da staretsliğin olduğu ya da eski zamanlarda olması gerektiği iddia ediliyor, ancak Rusya’nın yaşadığı felaketler, Tatar istilası, iç karışıklıklar, İstanbul’un fethinden sonra Doğu’yla olan önceki ilişkilerin kesilmesi yüzünden bu kurum unutulmuş ve sona ermiştir. Bizde geçen yüzyılın sonundan itibaren, büyük münzevilerden biri (o böyle

²³ Belovolov, a.g.e., s.303.

²⁴ Saraskina, a.g.e., s.704.

²⁵ Belovolov, a.g.e., s.305.

adlandırılıyor) Paisiy Veliçkovskiy ve öğrencileri tarafından yeniden canlandırıldı, ancak bugüne kadar, hatta neredeyse yüz yıl geçtiği halde, oldukça az manastırda hala varlığını sürdürüyor ve hatta bazen Rusya'da duyulmamış bir yenilik olarak neredeyse soruşturmaya maruz kaldı. Staretslik bizde özellikle Kozelskaya Optina isimindeki o ünlü manastırda gelişmiştir. Kasabamızdaki manastırda ne zaman, kiminle başladığını söyleyemem, ancak oradakiler staretslerin üçüncü kuşağı olarak sayılıyorlardı, Starets Zosima da onların sonuncularındandı, ama o da zaten neredeyse zayıflıktan ve hastalıktan ölecekti, onlar bile onun yerine kimin geçeceğini bilmiyordu. Manastırımızla ilgili önemli bir sorundu çünkü manastırımız o zamana kadar hiçbir şeyiyle tanınmış değildi: İçinde tarihimizle ilgili şanlı efsaneleri bile yoktu arkasında hiçbir tarihi kayıt yoktu. Vatanımıza yaptığı bir hizmet ve tarihi bir başarısı bilinmiyordu. Rusya'nın dört bir yanından binlerce kilometre öteden hacıların görmek ve dinlemek için bize akın akın geldiği staretsler sayesinde Tüm Rusya'da gelişti ve tanındı. Peki nedir bu Starets? Starets, ruhunu, iradeni kendi ruhuna, kendi iradesine alan kişidir. Bir staretsi seçtiğinizde, iradenizden vazgeçersiniz ve onu tam bir itaatle, tam bir özveriyle ona verirsiniz...”²⁶

Manastır yolunda birkaç gün geçiren ve bir staretsle tanışmak için uzun bir yolculuğun tüm sıkıntılarını yaşayan Dostoyevskiy'de, eserde bahsi geçen iradesinden tamamen vazgeçme ve tam bir itaat etme durumu gerçekleşmez. Bunun yerine, tamamen farklı bir şey olur: Sanatçının yaratıcı gücüyle, sevecen keşiş Amvrosiy, “Karamazov Kardeşler”de ideal bir Hıristiyan olarak betimlenen Starets Zosima'ya hayat verir. Dostoyevskiy, Optina Pustin'da gördüğü, burasıyla ilgili kütüphanesinde bulunan kitaplarda okuduğu her şeyi Zosima'da canlandırır. “Eğer başarılı olursam, daha iyi bir iş yapacağım: Sizi, saf, ideal bir Hıristiyan'ın soyut bir şey olmadığını, aksine, gerçek, mümkün ve kişisel olarak yakın olduğunu kabul etmeye zorlayacağım.” diye yazar²⁷ ve Starets Zosima'yı şöyle anlatır.

“Uzun yıllardır kendi kendine izin vererek kalbini açmak için ona gelen ve ondan tavsiye ve iyileştirici sözler duymaya susayan pek çok kişi

²⁶ Fyodor Mihayloviç Dostoyevskiy, Bratya Karamazovı – roman v çetiryoh çastyah s epilogom, Çasti pervaya i vtoraya, “Sovetskaya Rossiya”, Moskva, 1987, s.27.

²⁷ Saraskina, a.g.e., s.706.

Zosima'dan bahsediyordu, o kadar çok sır, pişmanlık ve itirafı ruhuna kabul etti ki, sonunda yanına gelen bir yabancıнын yüzüne ilk bakışta derdini anlayabilme yetisini kazandı, neyle geldiğini, neye ihtiyacı olduğunu ve hatta ne tür bir azabın vicdanını sızlattığını tahmin edebiliyordu, ve bazen onun bu sırrını bilerek geleni, kişi daha tek kelime etmeden şaşırıyor, kafasını karıştırıyor ve hatta korkutuyordu... Alyoşa, staretsin mucizevi gücüne tıpkı kiliseden fırlayan tabut hikayesine inandığı gibi sorgusuz sualsiz inanıyor. O hasta çocukları veya yetişkin akrabalarıyla gelip, staretsin üzerlerine el koymas ve dua okuması için yalvarıp geri dönen pek çok kişinin, ertesi gün tekrar gelip gözyaşlarıyla staretsin önüne kapanarak hastalarını iyileştirdiği için ona teşekkür ettiklerini görüyordu. Onlar staretsin önünde secdeye kapanıyor, ağlıyor, ayaklarını öpüyor, durduğu yeri öpüyor, çığlık atıyorlardı, kadınlar çocuklarını ona uzatıyorlar, çığlıklar atan hastalarını ona yaklaştıyorlardı. Starets onlarla konuşuyor, üzerlerine kısa bir dua okuyor, onları kutsuyor ve gönderiyordu... ”²⁸

Eserde tasvir edilen bu sahne, aslında Dostoyevskiy'in manastırı ziyareti sırasında ilk kez Starets Amvrosiy'i halkın içinde gördüğünde yaşananlardan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Yine eserin “İmanlı Kadınlar” bölümünde anlatılan şehirde yaşayan köylü bir kadının üzüntüsü aslında Dostoyevskiy ailesinin kendi yaşadıkları olayın aktarılmış halidir. Nastasyuşka isimli kadının dört çocuğu olmuş ancak hiçbiri yaşamamıştır. En son çocukları da tıpkı Dostoyevskiy'in oğlu gibi üç yaşında vefat etmiştir. Üstelik çocuğunun ismi de Aleksey'dir. Son çocuğunun ölümüyle iyice sarsılan kadına Starets Zosima, şöyle teselli verir:

“Bak anne, dedi starets, bir zamanlar eski büyük bir aziz tapınakta senin gibi Tanrı tarafından çağrılan tek yavrusu için ağlayan bir anne görmüş. “Bu çocukların Tanrı'nın huzurunda ne kadar cesur olduğunu bilmiyor musun?” demiş aziz, kadına. “Tanrı huzurunda onlardan daha cesur kimse yok: “Tanrım, bize hayat verdin”, diyorlar Tanrı'ya, “ve biz onu görür görmez, onu bizden geri aldın.” Ve o kadar cesurca soruyor ve istiyorlar ki, Tanrı onlara hemen melek rütbesi veriyor. “Bu yüzden,” demiş aziz, “sen de sevin, kadın, ağlama, senin çocuğun da şimdi Tanrı'nın meleklerinin arasında.” İşte eski zamanlarda ağlayan kadına azizin söyledikleri bunlar. O büyük bir azizdi ve kadına yalan söyleyemezdi. Bu nedenle sen de bil ki anne, senin de yavrun belki şimdi Tanrı'nın huzurunda

²⁸ Dostoyevskiy, a.g.e., s.29-30.

duruyor, seviniyor, neşeleniyor ve senin için Tanrı'ya yalvarıyordur. Bu yüzden ağlama, sevin.”²⁹

Dostoyevskiy’in eşi Anna Dostoyevskaya, eserin bu bölümünü okuduğunda, burada bahsi geçen çocuğun kendi oğulları Aleksey olduğunu, Starets Zosima’nın Nastasyuşka isimli kadını teselli etmek için söylediği sözleri, zamanında starets Amvrosiy’in kendisine iletmesi için Dostoyevskiy’e söylediğini belirtir.³⁰

Dostoyevskiy’in, eserde “Karamazov Kardeşler”in en küçüğüne Aleksey ismini vermesi ve onu olumlu özelliklerle betimlemesi tesadüfi değildir. Boris Zaytsev, bu konuyla ilgili şöyle yazar:

*“Bebek Aleksey, köylü kadının bebeğinde ve daha sonra daha da fazlasıyla Alyoşa Karamazov’da hayat buldu. Ve bu Alyoşa artık karalamalardaki “budala”dan çok farklı. Hassas ve derin bir ruha sahip, tatlı, yakışıklı, sağlıklı bir Rus genci. Ağabeyi İvan şeytanla tanışır, onun rolünü yerine getirir ve delilik içinde ölür. Kazananlar Aleksey ve Dmitriy’dir. Birisi aşkın coşkunluğunda. Diğeri masum acuların coşkunluğunda. Tüm bunların üstünde ise Starets Zosima, sönmeyen bir ışık gibidir. Aşk. Uysallık ve merhamet. Dostoyevskiy onunla yüz yüze, iki kez yalnız başına görüşmemiş, belki de o kadın gibi gözyaşları içinde içini dökmemiş olsaydı, romanın Zosima’ya ithaf edilen tüm bölümlerinde yarı görünmez ancak hissedilen gizemli bir arka plan olmazdı.”*³¹

Sonuç

Yaşamı boyunca büyük sınavlardan geçen Dostoyevskiy, belki de bunların en büyüğünü ve en acısını henüz üç yaşındaki oğlunun ölümüyle yaşar. Epilepsi hastalığının hem fiziksel hem de ruhsal sıkıntılarını bizzat yaşayan yazar, böyle bir hastalığı oğluna miras bıraktığı düşüncesiyle büyük suçluluk hisseder. Eşinin telkinleriyle bu ruh halinden kurtulmak için çareyi Tanrı yolunda arar ve o dönemin en önemli Ortodoks dini merkezlerinden biri olan Optina Pustın’a gitmeye karar verir. Ünlü yazar manastıra ulaştığında kendisinde hayretler uyandıran pek çok manzarayla

²⁹Dostoyevskiy, a.g.e., s.50.

³⁰ Dostoyevskaya, a.g.e., s.346.

³¹ Aleksey Svyatoslavskiy, Yelena Çernişeva, F. M. Dostoyevskiy i Optina Pustın: k diskussii vokrug obraza startsa Zosimi iz romana “Bratya Karamazovi”, Russkaya slovestnost, S.5, 2021, ss.26-40, s. 34.

karşılaşır. Bunlardan en çok ilgisini çeken ve şaşırtanı, manastırın başrahibi olan Starets Amvrosiy’in kendisini ziyarete gelen halka yaklaşımı ve onlarla olan diyalogudur. Starets Amvrosiy, tüm içtenliği ve sabırla kendini ziyarete gelenlerin dertlerini dinleyip, adeta bir psikolog gibi acılarını dindirmeye çalışır. Dostoyevskiy de, manastırda, hissettiği derin hüzünden kurtulmak için Starets Amvrosiy’le üç kez görüşme fırsatı bulduğu iki gün geçirir.

Dostoyevskiy, Starets Amvrosiy’le görüşmesinden oldukça rahatlamış olarak ayrılır. Manastıra gitmeden önce yazmaya başladığı “Karamazov Kardeşler” romanını, manastırdan döndükten sonra yeniden şekillendirir ve manastırda gözlemlediklerini ve hissettiklerini eserin en önemli merkezlerinden birine yerleştirir. “Karamazov Kardeşler” romanında Dostoyevskiy’in üç yaşında kaybettiği oğlunun hem gerçek hikayesi hem de Dostoyevskiy’in zihninde, yaşasaydı nasıl bir genç olacağı betimlenir. Romanın başkahramanlarından biri olan Alyoşa (Aleksey Fyodoroviç Karamazov) iyiliğin, güzelliğin ve temizliğin simgesi olarak adeta bir melek gibi okura aktarılır. Alyoşa romanda Optina Pustın’a dinî eğitim alarak papaz olmak için gider. Orada manastırın başrahiplerinden Starets Zosima’yla tanışır ve müritlerinden biri olur. Starets Zosima, Alyoşa için babasının aksine iyi bir yol göstericisidir. Dostoyevskiy’de Starets Amvrosiy’in yarattığı etkiyi, Starets Zosima da Alyoşa üzerinde yaratır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Optina Pustın, “Karamazov Kardeşler” romanının yaratılışında önemli yapıtaşlarından biri olarak karşımıza çıkar.

Kaynakça

- AKSÜT, Lada, 19. Yüzyıl Rus Edebiyatı Altın Kalemler – Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2022.
- BELOV, Sergey Vladimiroviç, F. M. Dostoyevskiy – Entsiklopediya, Prosveşçeniye, Moskva, 2020.
- BELOVOLOV, Gennadiy, Optinskiye predaniya o Dostoyevskom- Dostoyevskiy. Materiali i issledovaniya. Vıpusk 14. Nauka. Sankt-Peterburg, (1997). ss.301-312.
- DALKILIÇ, Leyla Çiğdem, Rus Halk Kültüründe İvan Kupala Kutlamaları, Folklor/edebiyat, cilt:21, sayı:81, (2015). ss.151-159.
- DOSTOYEVSKAYA, Anna Grigoryevna, Vospominaniya. İzdatelstvo “Pravda, Moskva, 1987.
- DOSTOYEVSKİY, Fyodor Mihayloviç, Bratya Karamazovı – roman v četıryoh çastyah s epilogom, Çasti pervaya i vtoraya, “Sovetskaya Rossiya”, Moskva. 1987.

Esen, P. (2024). Optina Pustın ve F. M. Dostoyevskiy “Karamazov Kardeşler Örneği”. ANKARAD, 5(9), 49-64.

EYİCE, Semavi, Aynaroz, İslam Ansiklopedisi, C. 4, TDV Yay., İstanbul, 1991, ss.267-269.

KANDEMİR, Hüseyin, Dostoyevski-Biyografi-Çizgi Kitabevi, Konya. 2014.

NİKULİN, Aleksandr, Optina Pustın. (Erişim: <https://livingheritage.ru/brand/kaluzhskaya-oblast/optina-pustyn>. Erişim tarihi: 10.09.2023.)

PAVLOVIÇ, Nadejda Aleksandrovna, Optina Pustın. Poçemu tuda yezdili velikiye?, “Prometey”, no:12, Molodaya Gvardiya, Moskva., (1980).ss.84-91.

PAVLOVIÇ, Pyotr Yepifanov, Hrestomatiya po istorii SSSR s drevneyşih vremen do kontsa XVIII veka, Prosveşçeniye, Moskva, 1989.

SARASKİNA, Lyudmila, Dostoyevskiy, Molodaya Gvardiya, Moskva, 2011.

SVYATOSLAVSKIY, Aleksey, ÇERNİŞEVA, Yelena, F. M. Dostoyevskiy i Optina Pustın: k diskussii vokrug obraza startsa Zosimi iz romana “Bratya Karamazovi”, Russkaya slovestnost, 5, (2021). ss. 26-40.